

Invasieve exoten bestrijden loont niet. Een alternatieve aanpak lijkt wel te werken

Bestrijding van invasieve exoten slurpt geld en energie en is zelden effectief. Beter is het om een omgeving te creëren waarin de exoten weliswaar aanwezig zijn, maar niet kunnen overheersen. De eerste experimenten in het programma Life Resilias zijn hoopgevend.

Theo Haerkens 17 januari 2022, 03:20 aangepast 08:22

Rivierkreeftjes verslinden eitjes, jonge vissen en andere dieren, vernielen waterplanten, tasten oevers aan en maken het water in sloot en plas troebel. (beeld)

► NIJMEGEN

Horendol worden de waterschappen van de dikke pakketten watercrassula die sluizen en waterzuiveringsinstallaties blokkeren en de doorstroming belemmeren. Hetzelfde geldt voor de rivierkreeftjes die eitjes, jonge vissen en andere dieren verslinden, waterplanten vernielen, oevers aantasten en het water in sloot en plas troebel maken.

Artikel gaat verder onder de advertentie

Bestrijding van deze invasieve exoten zet weinig zoden aan de dijk. ‘Eén millimeter watercrassula die achterblijft volstaat om in korte tijd een nieuw deken van dit plantje terug te krijgen’, bevestigt onderzoeker en projectleider Laura van Veenhuisen van het ecologisch kenniscentrum Stichting Bargerveen. Het plantje dat ooit werd geïmporteerd als aquarium- en vijverplant, vormt zulke dikke pakketten dat het zelfs het leefgebied van padden en andere dieren verstoort.

Het lukt gewoon niet om invasieve exoten helemaal uit te roeien, is de les die inmiddels is geleerd. ‘Bestrijding heeft alleen zin als je tegelijkertijd maatregelen neemt om te voorkomen dat ze zich opnieuw zo sterk kunnen ontwikkelen’, stelt de ecooloog van de Stichting Bargerveen. In het project Life Resilias werkt de stichting samen met de Bosgroep Zuid Nederland aan de ontwikkeling van een alternatieve aanpak die erop is gericht de veerkracht, ‘resilias’, van het ecosysteem te versterken en de biodiversiteit te bevorderen. Zo wordt dominantie van de ene soort boven andere voorkomen en doorbroken. Life Resilias begon vorig jaar, loopt tot 2028 en wordt door de Europese Unie gefinancierd.

gespreid bedje

Uitgangspunt van deze ‘systeemgerichte aanpak’ is dat inheemse soorten die dezelfde plaats innemen in de leefgemeenschap van planten en dieren als de invasieve exoot, worden gestimuleerd om de nieuwkomer de wind uit de zeilen te nemen. Van Veenhuisen corrigeert de gedachte dat de inheemse soort nog moet worden geïntroduceerd. ‘Meestal is er juist iets gebeurd waardoor de inheemse plant of het inheemse dier is verdwenen.’ De nieuwkomer die nog geen natuurlijke vijand heeft, vindt een gespreid bedje en kan zich ongeremd ontwikkelen en vermenigvuldigen. Zeker als de omstandigheden – denk aan voeding, licht, vocht – ideaal zijn.

‘In een omgeving met een goed natuurlijk evenwicht, zoals oude bossen, krijgen exoten de kans niet om zich tot een plaag te ontwikkelen’, legt Van Veenhuisen uit. ‘Daar zijn alle niches in de leefomgeving al gevuld.’ In een gebied met monocultuur krijgen die deze kans wel. Verstoring van een gebied kan inheemse soorten hinderen, waarna exoten het kunnen overnemen. Dat geldt net zo goed voor planten als voor dieren. Ironisch genoeg kunnen beschermende maatregelen voor een soort er in een omgeving met weinig biodiversiteit juist toe leiden dat een nieuwkomer gaat domineren.

Laura van Veenhuisen, onderzoeker en projectleider van het ecologisch kenniscentrum Stichting Bargerveen. - beeld Theo Haerkens

duizendknoop

In het geval van de watercrassula betekent goed beheer dat geïnfecteerd gebied zo goed mogelijk wordt schoongemaakt én dat de voedingsrijke toplaag wordt verwijderd. Tegelijkertijd wordt oeverkruid gezaaid, een inheemse pionierplant. Doordat oeverkruid zich ook snel ontwikkelt, heeft watercrassula op zo'n plaats een stevige concurrent en kan het zich niet meer tot een verstikkend en alles dominerend pakket ontwikkelen. Soms wordt daarnaast nog pilvaren gezaaid, zodat er extra concurrentie is en de kansen voor watercrassula verder verminderen. 'Het is vaak lastig om aan goed donormateriaal te komen: je wilt de vindplaats van de pilvaren niet verstoren. Daarom laten we die bij een kweker vermenigvuldigen.'

Voor de Japanse duizendknoop geldt hetzelfde. Deze woekeraar, die dwars door betonnen fundering heen groeit, is vrijwel niet te verdelgen. Herhaald snoeien, de inzet van varkens, het gebruik van hete stoom, niets helpt blijvend. Volgens de Stichting Bargerveen – 'Bestrijden loont niet, beheren wel' – is het belangrijk de lichtminnende plant zo veel mogelijk in het donker te zetten. Dat kan door na een snoeibeurt bramen te planten: die woekeren in wegbermen en uiterwaarden minstens zo hard en ontnemen de duizendknoop het zonlicht dat die zo hard nodig heeft. Bijkomend voordeel is dat bramen veel insecten aantrekken. In beekdalen kan met snelgroeiende bomen als es, wilg, zomerlinde en zoete kers hetzelfde worden bereikt.

Voor Amerikaanse vogelkers, in de jaren dertig aangeplant om de bodem te verbeteren, geldt in grote lijnen hetzelfde. In naaldbossen waar de plant profiteert van het vele licht dat er binnenvalt, is het de kunst met snelgroeiende bomen en struiken die veel schaduw geven de vogelkers op den duur het licht te ontnemen. Ook hier geldt: meer diversiteit ontnemt de exoot zijn dominante positie. Zodra er weer een natuurlijke balans is, acht Life Resilias het denkbaar dat vogelkers niet langer een bedreiging vormt, maar 'zelfs een waardevol onderdeel' is van het bosecosysteem.

zonnebaars

De zonnebaars, een kleurrijk visje uit Noord-Amerika, heeft zich in vennen en poelen in Brabant en Limburg tot een ware plaag ontwikkeld. De vissen planten zich razendsnel voort en omdat vijverliefhebbers overtollige dieren in afgesloten wateren uitzetten, heeft de zonnebaars die bij gebrek aan natuurlijke vijanden overgenomen. Niet in de laatste plaats omdat de zonnebaars de eitjes en jongen van andere vissen eet. Door snoek uit te zetten, slaagden Van Veenhuisen en haar team erin de populatie terug te dringen. ‘Als het grootste deel van de zonnebaarzen is opgegeten ontstaat er vanzelf een nieuw evenwicht’, verklaart ze. ‘Omdat grote snoeken hun kleinere soortgenoten opeten, blijven er uiteindelijk maar een paar over.’

De zonnebaars, van origine uit Noord-Amerika, is een plaag in de vennen en poelen in Brabant en Limburg.

- beeld Theo Haerkens

Rode Amerikaanse en de Californische rivierkreeftjes in poelen langs de Oude Leij bij Tilburg vormen een bedreiging voor de boomkikker, een beschermde diersoort. De kreeftjes eten de eitjes en de jongen van de kikker en vertroebelen bovendien het water. Bij wijze van proef heeft de Stichting Bargerveen er jonge palingen uitgezet als natuurlijke vijand. ‘Twee keer per jaar vangen we de grootste kreeften weg, het idee is dat de palingen de jonge kreeftjes eten die letterlijk door de mazen van het visnet heen zijn geglipt.’

losgelaten

Het is de bedoeling de palingen, die gewoon bij een visser zijn aangeschaft, over vijf jaar weer weg te vangen. Als het goed is zijn de kreeftjes dan verdwenen. In een vergelijkbare poel worden de kreeftjes alleen weggevangen om het effect van de palingen op de populatie goed zichtbaar te maken. Zodra de palingen – zelf een bedreigde soort – na vijf jaar geslachtsrijp zijn, worden ze losgelaten zodat ze naar zee kunnen trekken om zich voort te planten.

Het principe voor beheer is bij bij invasieve planten en dieren hetzelfde, maar de aanpak vergt maatwerk. Van Veenhuisen: ‘Neem de rivierkreeftjes, elke soort heeft zijn eigen leefwijze, daar moet je rekening mee houden als je ze wilt bestrijden.’ <

lijst van invasieve exoten

Tot de beruchtste invasieve exoten behoren de verschillende rivierkreeftjes, de zonnebaars, de eikenprocessierups, de Japanse duizendknoop, de reuzenberenklauw en de vogelkers. Maar er zijn veel meer soorten die een mogelijke bedreiging vormen voor de flora en fauna of voor de mens. Denk aan de nijlgans en de muskus- of bisamrat die met zijn graafwerk de dijken ondermijnt, de tijgermug die knokkelkoorts kan verspreiden en ambrosia, een plant die sterke allergische reacties kan oproepen.

Ook de Europese Unie heeft lijsten aangelegd van soorten die niet mogen worden verhandeld of getransporteerd en waarvan zelfs het bezit strafbaar is. Deze zogenoemde Unielijst wordt geregeld geactualiseerd. In 2015 heeft de Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) een expertpanel gevraagd 152 soorten exoten tegen het licht te houden en in te delen in soorten met een hoog en lager risico. Voor de bestrijding van de meeste soorten invasieve exoten zijn de provincies verantwoordelijk. De verantwoordelijkheid voor de geldverslindende bestrijding van muskus- en beverratten ligt bij de waterschappen, de bestrijding van de wolhandkrab en de Amerikaanse rivierkreeft bij het rijk.

www.nvwa.nl/onderwerpen/invasieve-exoten/unielijst-invasieve-exoten